

VIKTORAS GERULAITIS

Kupė su
*Johannu
Straussu*

Neišgalvotos muzikos istorijos

TYTO ALBA

VIKTORAS GERULAITIS

Kupė su
*Johannu
Straussu*

Neišgalvotos muzikos istorijos

Turiny

Jeigu nori tapti menininku.....	7
Kupè su Johannu Straussu	19
Johann Strauss	
Amžinas žydas.....	69
Gustav Mahler	
Kaimo mokytojas	125
Anton Bruckner	
Didysis atsivertèlis	164
Franz Liszt	
Elegiškas riteris	222
Sergej Rachmaninov	
Musorianino galas.....	261
Modest Musorgskij	
Pasaulio sukūrimas	284
Joseph Haydn	
Trumpa prancūzų operetės istorija	346

Jeigu nori tapti menininku...

Neseniai per vieną pokalbį kažkas paklausė: ko reikia, kad kokiam nors žmogui susiklostytų menininko likimas? Nepamenu, kas ir kaip į šį juokingai rimtą klausimą atsakė ir ar išvis atsakė.

Tačiau klausimas man nedavė ramybės. Ir kitą rytą aš ėmiausi kurti atsakymą. Gal tai bus mano priešmirtinis pareiškimas, bet iš karto turiu jus perspėti, kad niekada nebuvo, nesu ir nebūsiu menininkas. Tik šiaip žmogus, mėgstąs kartais paklausti muzikos. Todėl mano pranešime, kurį jūs tuoj perskaitysite, nėra nieko iš mano biografijos.

Taigi ko reikia, kad kokiam nors žmogui susiklostytų menininko likimas? Iš karto pasakysiu – reikia daug ko. Matyt, dėl laiko ir vietos stokos anaipatol ne viską suminėsiu. Tegu. Bet...

Apie tai galima papasakoti laisva forma arba tiesiog pateikti Dešimties menininko įsakymų išklotinę.

Pirmiausia imsime laisvos formos.

Nuo ko pradėti? Nuo pradžių. Tačiau menininko pradžia labai dažnai tampa jo galas. Tai yra menininku jis pripažįsta-

mas po mirties. Todėl man nekyla abejonių, nuo ko pradėti: nuo pradžių. Tai yra nuo galo.

Galas. Žmogaus, norinčio arba pasmerkto patirti menininko – šiuo atveju muziko – likimą, kapas galėtų būti nežinomas. Jis pats (ne kapas) galėtų gyvenimą baigti beprotnamyje, kalėjime, žudytis (nebūtinai sėkmingai), bet daug dažnesniais atvejais – mirti gana jaunas. Ką reiškia „gana“ jaunas? Reiškia mirti iki 40 metų. Pavyzdžiui, 39-erių (beje, labai populiariu), einant 36-uosius arba 32-uosius. Labai miela numirti iki 30-ies. Pavyzdžiui, vos 21-erių. Visa tai ir reikštų, jog mirei jaunas. Meniščiausia čia yra tai, kad per tuos nugyventus metus galima ne tik šį bei tą sukurti, bet ir švystelėti pasauliui ką nors genialaus.

Tačiau žmogaus, besigviešiančio menininko likimo, gyvenimas gali būti ir palyginti ilgas. Pavyzdžiui, iki 65-erių. Iki 75-erių. Pasitaiko ir labai ilgų gyvenimų – iki 98-erių. Tačiau tokius ilgus laikotarpius dažniausiai nugyvena tik dvi menininkų rūšys – muzikos dirigentai ir prozos rašytojai. Retas kompozitorius gyvena labai ilgai. O jeigu ir ištempia, tai antrašą gyvenimo pusę nieko arba beveik nieko doro nebekuria.

Jeigu, nepaisant nieko, menininko, vienaip ar kitaip patyrusio galą, kapas žinomas, tai jis galėtų būti toli nuo tėvynės. Be to, tame kape gali būti tik dalis palaikų, tai yra, buvusio kūno. Labai dažnai pasitaiko perlaidojimų. Karstai, urnos, dėžutės gabenamoms, pavyzdžiui, iš ne tėvynės į tėvynę, iš šiaip kalnelio kapeilio – į panteoną, katedrą, bažnyčią, kirchę, cerkvę ir panašiai. Perlaidojimai paprastai būna didingesni ir išpūdingesni nei tiesiog laidojimai. Bet kuriuo atveju juose neretai dalyvauja ne

šimtas (kaip tikrose laidotuvėse) ir ne tūkstantis (kaip iškilmingose laidotuvėse), o dešimtys ir net šimtai tūkstančių žmonių. Įdomiausia, kad jie niekada nebūna prievarta suvaryti į perlaidojimus. Jie nuoširdžiausiai rauda ir be jokio dirigento gali sugiedoti kokį perlaidojamojo kažkada sukurtą chorą. Bet pasakui stoja tyla. Ir tada koks nors jaunas žmogus – menininkas – ateina prie kapo, ant kurio jau pastatytas antkapis, paminklas (arba dar ne). Ir ilgai stovi nuleidęs galvą. Arba pritūpęs, o gal tiesiog pasilenkęs paberia ant kapo saują žemės. Turbūt suprantate, kad ta sauja žemės būna iš numirėlio gimtinės.

Tėvai jokių būdu neprivalo būti menininkais. Svarbu, kad vienas kuris iš jų muštų, engtų, kankintų, o kitas – užjaustų, glostyty, guostų. Tada užaugi dvilypis, vadinasi, šizofrenikas. Menui tik tokių ir reikia. Sunki vaikystė geriau nei kokia pri-dvisusi nuo laimės, taikos ir ramybės.

Despotas. Despotai dažniausiai dalyvauja žmogaus, kuriam ateity teks (ne)laimė tapti menininku, gamybos pradžioje. Jie būna dviejų tipų: tėvas (rečiau – motina, dėdė) ir mokytojas (rečiau – mokytoja, prasigėręs mokytojas, nukaršęs mokytojas). Išvestiniai iš šių tipų esti: vienu atveju – patėvis, kitu – mokyklos direktorius. Despotai būna visai blogi arba iš dalies blogi. Mat pastarųjų kita veido, sielos, dvasios, širdies pusė šviečia gėriu. Tėvai despotai nori iš savo vaikų žūtbūt pagaminti mocartus arba mocartaites ir užkalti iš to pinigų. Mokytojai despotai nori iš savo mokinių nukalti talentus ir už tai negauti nieko, tik pasitvirtinti savo aukštą kvalifikaciją. Todėl jie ir despotais dažniausiai būna tik darbe. O tėvai yra despotai nuo ausros ligi ausros.

Negali paneigti despotų indėlio į būsimo menininko likimą. Bet kaip ir visi despotai, jie – ir tėvai, ir mokytojai – dažniausiai būna riboti. Todėl anksčiau ar vėliau jų vaikai ir mokiniai ištrūksta į laisvę. Tačiau ištrūksta stipriausieji. Sužalotieji lieka tiesiog žmonėmis.

Meilė. Tai gali būti vienas sudėtingiausių ir subtiliausių, gražiausių ir bjauriausių, laimingiausių ir tragiškiausių, vienišiausių ir pilnatviškiausių, beprotiškiausių ir juokingiausių, slapčiausių ir viešiausių, pasigailėtinų ir apgailėtinų, nesuskaičiuojamų ir vienintelių, nesuprantamiausių ir keisčiausių, ilgai arba trumpai degančių ir gęstančių, nuviliančių ir įkvepiančių, labiausiai nuvalkiotų ir prakilniausių, ištikimiausių ir išdaviškiškiausių, absurdiškiausių ir buitiškiausių, fantastiškiausių ir realiausių dalykų. Bet visi tie dalykai telpa į du žodžius: menininko meilė.

Žmona. Pirmoji, antroji, trečioji, ketvirtoji... Vaikų motina. Tavo karšintoja. Tavęs nesuprantanti, bet po tavo mirties iš tavęs pasipelnanti. Talentinga. Gyvenanti mažiausiai du kartus ilgiau už tave. Numirštanti vos metai po vedybų. Isterikė. Nuolanki. Linkusi pilnėti. Besiplūstanti. Greitai senstanti. Nuolat trukdanti. Labai turtinga. Mikčiojanti. Kitatautė. Kokia tik nori, tik ne tokia, kokios norėtum.

Nepažįstamoji. Išnyra gerokai anksčiau, nei atsiranda žmona. Ji lieka nematoma, bet siuntinėja gėles, rašo laiškus arba siunčia pinigines perलाईdas. Pastarąsias kartais gana ilgai. Be to, vos apsireiškusi, ji labai sujaudina menininko sielą ir taip ją įkvepia, kad menininkas netrukus iškvepia šedevrą ir skiria jai. Kadan-

Viktoras Gerulaitis (g. 1950 m.) – muzikos publicistas, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos dėstytojas, populiarių radijo ir televizijos laidų „Tautos gaida“, „Likimai“, „Vakaro autografas“, „Klasikos garsai“, „Posūkiai su Viktoru Gerulaičiu“ autorius ir vedėjas, knygų „Muzikos stilių raida“ (1994), „Juozas Domarkas. Orkestro byla“ (2010), „Pavėsinėje su Richardu Wagneriu“ (2011), „Noveletės“ (2012) autorius.

Naujoje knygoje apie didžiųjų muzikų gyvenimus ir likimus sužinosite daug netikėtų dalykų ir atsakymų į tokius klausimus:

- Ar tikrai J. Offenbachas sukūrė operetės žanrą ir kankaną?
- Kas pražudė bene talentingiausią ir savičiausią rusų kompozitorių M. Musorgskį?
- Kaip kuklus kaimo mokytojas tapo vienu didžiausių simfonijų kūrėjų?
- Kodėl F. Lisztas buvo didysis atsivertėlis ir į ką atsivertė?
- Kodėl G. Mahlerį galima skaudžiai vadinti amžinu žydu?
- Ar teisūs tie, kurie S. Rachmaninovą iš aukšto tebevadina saloniniu kompozitoriumi?
- Kas sieja XVIII amžiaus muzikos genijų, klasicistinės simfonijos kūrėją, W. A. Mozarto draugą ir mokytoją J. Haydną su Lietuva?
- Kaip knygos autoriui sekėsi kelionė vienoje kupė su pačiu valsų karaliumi ir kaip gimė populiariausias pasaulyje valsas „Prie žydrojo Dunojaus krantų“?

Ir tai – tik dalis istorijų, sudėtų į Viktoro Gerulaičio knygą „Kupė su Johannu Straussu“, kuri yra ne kas kita, kaip knygos „Pavėsinėje su Richardu Wagneriu“ tęsinys arba, jei norite, – antras tomas.

